

KOSZTA LÁSZLÓ

AZ 1306-OS PÉCSI PÜSPÖKVÁLASZTÁS

Megjegyzések a pécsi püspökség 14. század eleji archontológiájához

A középkori Magyarországról csak néhány püspökválasztási jegyzőkönyv maradt fent¹, ezért igen értékes forrás az az 1306-ból származó – sajnos erősen sérült – oklevél, amelyet Manfréd zágrábi prépost pécsi püspökké választása alkalmából állított ki a pécsi székeskáptalan.²

A püspökválasztásokra vonatkozó szűkös, jobbára csak közvetett források miatt ezekre, ill. európai párhuzamokra az általános megállapításokon kívül kevés figyelmet fordított a magyar középkorkutatás. Célszerűnek látszik ezért a püspökválasztások történetét röviden áttekinteni. Az ókeresztény egyházban a püspökök megválasztása kizárólag az egyház belső ügye volt. Az új püspököt a klérus, a nép, az illetékes érsek és a komprovinciális püspökök együtt választották. A konstantinoszi fordulat után a püspökségek politikai jelentőséget kapva a felsőbb társadalmi rétegek számára is vonzóbbakká váltak, bár jó ideig a betöltésük gyakorlatában nem történt jelentős változás, csupán a szomszédos püspökök kaptak nagyobb befolyást. Így a 325-ös niceai zsinat is az érsekek és a püspökök szerepét hangsúlyozta. A kereszténység tömegessé válásával technikailag is nehéz lett volna az egész nép részvételével megrendezni a választást, így megindult a népen értendők körének szűkülése. Az 5. sz. végéig Galliában a püspököket állami és politikai befolyás nélkül választották. Chlodvig megkeresztelkedése után az új ideológiai alapokon felépülő hatalom igényt támasztott a jelentős egyházi intézmények betöltésének jogára. A koraközépkorban a király szerepének növekedése azonban nem zárta ki a kánoni választást, noha az egyre inkább javaslattételi jellegűvé süllyedt, a tényleges kinevezési jog az uralkodót illette meg. A Karolingok alatt tovább erősödött ez a tendencia. A püspökségeket birodalmi hűbérként kezelték és adományozták, noha a 817-es aacheni zsinat elismerte a klérus és a nép választási jogát. A 10–11. század fordulóján kiépülő birodalmi egyházban a német uralkodók szisztematikusan

---

¹ Például a székeskáptalan egy-egy választási jegyzőkönyve 1301-ből és 1323-ból. Anjou-kori oklevéltár I. Szerk. KRISTÓ GYULA, Bp. – Szeged 1990. (a továbbiakban a sorozat A. Okt.) 72. reg., ill. A. Okt. III. 36. reg.

² Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban Df.) 230259., A. Okt. I. 18. reg. Az oklevél az Anjou-kori oklevéltár munkálatai nyomán került elő és professzorom, KRISTÓ GYULA hívta fel rá a figyelmem, akinek ezért itt is köszönetet mondok.

visszaszorították a püspökválasztási jogot, s a klérus és a nép választása pusztán formalitás lett. A német uralkodók a birodalomhoz közvetlenül tartozó egyházak betöltésénél mindenhol érvényesíteni tudták akaratukat.

A gregoriánus reform a világi investitúra visszaszorításával a püspökválasztásnál a királyok döntő befolyását akarta megszüntetni. Újra hangsúlyozták a klérus és a nép választási jogát. A reformokhoz kapcsolódó zsinati határozatokban azonban a választás tényleges technikájára kevés utalás történik, csak általánosságokban említik, hogy kit kell érteni a nép és a klérus alatt. A püspökválasztások mintájául a pápaválasztás menetének 1059-es szabályozása szolgált, amelyben döntő szerepet a bíborosi kollégium, különösen pedig a bíboros püspökök kapták, noha választási joguk 1179-ig nem kizárólagos. A pápa megválasztásában ugyanis a III. lateráni zsinatig a bíborosok mellett részt vehettek *alii religiosi clerici* is.

Az investitúra kérdésében először Franciaországban 1106-ban, majd Angliában 1107-ben próbáltak kialakítani egy *modus vivendi* a temporáliák és az *in spiritualibus* dolgok elkülönítésével. Az angol király elismerte a kánoni választást, de azt a királyi udvarban az uralkodó vagy annak képviselője jelenlétében kellett lebonyolítani. A király viszont lemondott a gyűrűvel és a bottal történő investitúráról, de vazallusi hódolatot, hűségesküvet követelt az új püspöktől még felszentelése előtt. Lényegében hasonlóan szabályozta a püspökválasztást a worms-i konkordátum is, amely megadja a lehetőséget a német királynak, hogy a választáson jelen legyen és a vitás ügyekben döntsön.

A 12. sz. folyamán egyre inkább szűkült a püspökválasztásban szerepet vállalók köre. Megindult a zárt választási kollégium kialakulása, a székeskáptalanok választójogának kizárólagossá válása. A székesegyház kanonokjainak befolyása a 12. sz. elején már igen megerősödött, de a Pápaság a század első felében még nem akarta kizárólagosan nekik adni a püspökválasztás jogát. 1139-ben a II. lateráni zsinat előírja, hogy a kanonokok mellett a *religiosi viri*-et is meg kell hívni. A *religiosi viri* fogalmát azonban sem a zsinat, sem a 12. század kánonjogi irodalma, így Gratianus sem írja le pontosan. Elsősorban szerzeteseket, a gazdag apátokat, de talán világi papokat, a püspöki székváros és az egyházmegye prépostjait is kereshetjük bennük. A 12. század második felében mind az egyházi irodalomban, mind a gyakorlatban a püspökválasztásban a laikusok szerepe csupán a jóváhagyás, esetleg a tanácsadás jogára korlátozódott. Végül 1215-ben a IV. lateráni zsinat 24. kánonja kizárólag a székeskáptalanok jogáról beszél a püspökválasztásnál. A Pápaság így, a néhány kivételtől (pl. Köln) eltekintve, az általános gyakorlatot szentesítette. A 13. sz. a káptalani választások klasszikus korszaka. Németországban IV. Ottó 1209-ben Speyerben, II. Frigyes pedig 1213-ban Egerben lemond arról, hogy közreműködjön a püspökválasztásokon, biztosítva ezzel a káptalanok szabad választását. A királyok investitúra joga azonban lényegében véve érintetlen maradt, noha a korábbiakhoz képest sokkal tapintatosabban ajánlották jelöltjeiket a kanonokoknak.

A Pápaság, amely korábbi időszakban oly energikusan harcolt a püspökök kánoni választásának megvalósulásáért, a 13. sz.-ban fokozatosan megpróbálta az egyházmegyék betöltését saját kezébe vonni, anélkül, hogy a káptalanok választási jogát törvényen kívül helyezték volna. Az alkalmat gyakran maguk a káptalanok szolgáltatták. A gyakori választási viták eldöntésére a Szentszékhez fordulva lehetőséget teremtettek a Pápaságnak a beavatkozásra. Jóllehet a pápák reservatiois gyakorlata ebben az időben még inkább a kisebb egyházi javadalmak felé irányult, de különösen IV. Ince pápa már számos püspökség betöltését is magához ragadta.

Magának a választás lebonyolításának a szabályozása bizonyos előzmények után a 13. század elején történt meg. Első lépésként a III. lateráni zsinaton a jelölt idoneitásának feltételeit írták elő. Püspökké csak az választható, aki jogszerű házasságban született, betöltötte a 30. életévét, erkölcsös életet él, legalább subdiakónus és pápai engedély nélkül nem birtokol több lelkigondozással együttjáró javadalmat. A IV. lateráni zsinat már említett 24. kánonja 1215-ben pedig előírta, hogy a választást a széküresedést követő három hónapon belül kell lebonyolítani, különben a jog a káptalan után következő egyházi hatóságra száll át, püspökválasztásnál az érsekre, érsekválasztásnál a pápára. Leírták a választás formáját is: a leggyakoribb a *per scrutinum*, a választásra összegyűlt kanonokok három személyt kijelölnek, akik lebonyolítva a választást sorba kikérdezik a kanonokokat, majd ünnepélyesen kihirdetik az eredményt; *per compromissum*, a választást a kanonokok átadják néhány teljhatalmú megbízottnak, s az általuk megválasztott püspököt a káptalan elismeri; végezetül a *qusai per inspirationem*, amely azt jelenti, hogy egy megbeszélés után a káptalan minden egyes tagja spontán módon ugyanazt a személyt nevezi meg püspöknek. A gyakorlatban az első és a második választási eljárás számos esetben összefonódva jelentkezett, s ezt a 13. sz. végén VIII. Bonifác pápa is megengedhetőnek tekintette.

A kánoni választásnál az első fejlődési fok az egyhangú szavazás volt. Valójában gyakran nem is a mai értelemben vett választás után jött létre a konszenzus. Az ilyen választásban nem az emberek egyhangú beleegyezését látták, hanem azt Isten ajándékának tekintették. Bizonyos megnyilatkozásokban isteni parancsot véltek felfedezni. Ezt mutatja legendáik szerint Szt. Ambrus milánói érsekké, vagy Szt. Miklós myrai püspökké választása. Így a korai időszakban az *eligere*, *electio* szavak alatt nem feltétlenül kell a szó szoros értelmében választásra gondolni. A 12. századtól a káptalani választásoknál a többségi szavazás döntött, ezt azonban kiegészítette, ill. relativizálta az a bencés regulából (64. cap.) származó, de a kor tekintélyvel alapuló gondolatvilágában is mélyen gyökerező jogelv, hogy az egyes kanonokok szavazatának eltérő az értéke. Így a szavazás végeredményét a kisebbségben maradtak morális súlyuk, a káptalanban viselt tisztségük alapján a többséggel szemben is eldöthetik. A *sanioritas* fogalma azonban nem volt pontosan körülírva, a problémánál felhozott *zelus* és *merita* kifejezések értelmezése körül sem volt teljes az egyetértés. A többes jelölésnél a választás első lépése volt a *maior et sanior pars* megállapítása. Ez már a választás

tényleges megkezdése előtt viszályhoz, illetve kettős, érvénytelen püspökválasztáshoz vezetett. A skizmából okulva először a Pápaság szabadult meg a *sanior pars* választási szerepétől. III. Sándor 1179-ben elrendelte, hogy a pápaválasztásnál egyedül a többségi szavazás dönthet. A II. lyoni zsinat 1274-ben végül a püspökválasztások esetében is kimondta, hogy kétharmados többségnél a kisebbségben maradtak a *sanioritas*-ra hivatkozva sem támadhatják meg az eredményt.

Végezetül a püspökválasztások alakulásának bemutatásánál meg kell említeni IV. Sándor pápa 1257. évi rendelkezését, amelynek értelmében ezt *causa maiores*-nek tekintették, így a vele kapcsolatos minden vitás kérdés kizárólagosan a pápa illetőségi körébe került.³

Magyarországon, hasonlóan más keresztény monarchiákhoz, az uralkodónak volt döntő befolyása a főpapi székek betöltésénél. A Nagyobb Szent István-legenda a szentté avatás körüli gyakorlatot tükrözve ugyan említi a kánoni választást, de Astrik apátot és a többi püspököt Szent István állítja az egyházmegyék élére.⁴ Sőt úgy tűnik, hogy a magyar uralkodók annak ellenére, hogy a 12. században több ízben is lemondtak az investitúráról – Kálmán 1106-ban a quastalai zsinaton,⁵ 1161-ben II. Géza, 1169-ben, más vélemény szerint 1171-ben III. István⁶ – szélesebb jogokat gyakoroltak a főpapi székek betöltésénél. Ennek elvi alátámasztását az István-legendák szolgáltatták. Már a nagyobb legenda említi, hogy István az apostoli címet érdemelte ki. Hartviknál pedig a pápa is elismerte az apostoli jogot. A magyar király szélesebb joga ismert volt a

---

³ G. VON BELLOW: Die Entstehung des ausschliesslichen Wahlrechts der Domkapitel mit besonderer Rücksicht auf Deutschland. Leipzig 1883.; A. WERMINGHOFF: Verfassungsgeschichte der deutschen Kirche im Mittelalter. Leipzig – Berlin 1913.² 125 – 131.; P. HOFMEISTER: Bischof und Domkapitel nach altem und nach neuem Recht. Abtei Neresheim 1931. 64 – 65.; K. HALLINGER: Wahlrecht der Benediktusregula. in: Zeitschrift für Kirchengeschichte 1965. 233 – 235.; K. GANZER: Papsttum und Bistumsbesetzungen in der Zeit von Gregor IX. bis Bonifaz VIII. Köln – Graz 1968. (a továbbiakban Ganzer) 9 – 94.; K. GANZER: Zur Beschränkung der Bischofswahl auf die Domkapitel in Theorie und Praxis des 12. und 13. Jahrhunderts I – II. in: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung 1971 – 1972. 22 – 82. és 166 – 197.; W. ULLMANN: Kurze Geschichte des Papsttum im Mittelalter. Berlin – New York 1978. 215 – 217.; K. KLUXEN: Englische Verfassungsgeschichte. Mittelalter. Darmstadt. 1987 19.; B. SCHIMMELPFENNIG: Papst- und Bischofswahlen seit dem 12. Jahrhundert. in: Wahlen und Wählen im Mittelalter. (Vorträge und Forschungen XXXVII.) hrsg. v. R. SCHNEIDER – H. ZIMMERMANN. Sigmaringen 1990. (a továbbiakban SCHIMMELPFENNIG) 189 – 194.; G. HARTMANN: Der Bischof. Seine Wahl und Ernennung. Graz 1990. 16 – 23.; Theologische Realenzyklopädie 19. kötet 134 – 135.; J. DE VOREGINE: Legenda aurea. Bp. 1990. 16. és 97.

⁴ Szt. István „Cui (Esztergom)... Ascricum abbatem... electione canonica prefecit, cuius consilio ceteras sedes patrum curis et provisionibus commisit.” *Scriptores rerum Hungaricarum* II. ed. E. SZENTPÉTERY, Bp. 1938. 383.

⁵ G. FEJÉR: *Codex diplomaticus Hungariae*. II. Buda 1829. (a továbbiakban F.) 45.; KARÁCSONYI J.: Mindig a magyar király nevezte ki a főpapokat? in: *Történelmi hazugságok*. Bp. 1890. 745 – 746.

⁶ GYÖRFFY J.: *Gesta regum – gesta nobilium*. Bp. 1948. 13 – 19.; GYÖRFFY Gy.: Becket Tamás és Magyarország. in: *Filológiai Közlöny* 1970. (a továbbiakban GYÖRFFY) 154.; MÁK F.: Magyarország a 12. században. Bp. 1986. 154. és 181 – 182.

határokon túl is. II. Henrik angol király III. Sándor pápával való vitájában követeli az apostoli legátusi jogokat, amelyekkel Sziciliában és Magyarországon rendelkeznek az uralkodók.⁷ Paulus Hungarusnál pedig a 13. század elején megfogalmazódik a magyar király főkegyúri jogigénye. A Bolognaban működő jogtudós megjegyzi, hogy noha a kánonjog tiltja a világiak részvételét a kánoni választáson, de néhány uralkodó, köztük a magyar király kivételt képez.⁸ Az elvi szinten megfogalmazódó igények gyakorlati megvalósulását egyrészt az 1204-es esztergomi érsekválasztás bizonyítja, amikor a kanonokok Imre király kívánságára választották meg János kalocsai érseket.⁹ Másrészt a 13. századi püspökeink jórésze a királyi klerikusként kezdte a pályafutását és hosszabb-rövidebb kancelláriai tevékenység jutalmául nyerte el egy-egy egyházmegye vezetését.¹⁰

A 13. sz. második felében IV. Béla egyházpolitikájának kardinális kérdése lett az uralkodó főkegyúri joga.¹¹ 1245-ben panaszt tett az uralkodó IV. Ince pápánál, mert Zelandust a káptalan a királyi jog rovására, az ő jóváhagyása nélkül választotta veszprémi püspökké¹² és szentelte fel Bánca István esztergomi érsek. Majd az 1260-as években csak hosszú vizsály után ismeri el IV. Béla a pápa által kinevezett Timót zágrábi püspökségét.¹³ 1263-ban pedig IV. Béla „*univerasarum ecclesiarum regni patronatus*”-nak tekinti magát.¹⁴ Egyházpolitikai törekvéseit folytatva V. István 1271-ben „*super omnes ecclesias cathedrales specialissimus ius patronatus*”-ára utal.¹⁵ IV. László klerikusainál és Kézai Simon krónikájában szintén fellelhető a király főkegyúri jogának hangoztatása.¹⁶

A 13. sz. végén a királyi hatalom erejének csökkenése befolyással van a püspökségek betöltésre is. Ez lehetőséget ad a század közepén megerősödő egyházi középrétegnek, a kanonokoknak, hogy saját püspökválasztójogukat eredményesebben

---

⁷ GYÖRFFY 153.

⁸ KAPITÁNYFFY I. – SZEPESSY T.: Paulus Hungarus két Notabiliájának magyar vonatkozású helyei. in: Középkori kútfőink kritikus kérdései. Szerk.: HORVÁTH J. – SZÉKELY Gy. Bp. 1974. 288 – 299.

⁹ J.-R. SWENNEY: Innocent III. and the Esztergom election dispute. in: *Mediaeval Studies* 1975. 125.

¹⁰ FEJÉRPATAKY L.: A királyi kancellária az Árpádok korában. Bp. 1885. (a továbbiakban FEJÉRPATAKY) 92 – 149.

¹¹ SZÜCS J.: A kereszténység belső politikuma a XIII. század derekán. IV. Béla király és az egyház. in: *Történelmi Szemle* 1978. (a továbbiakban SZÜCS) 171 – 172.

¹² ALMÁSI T. – KOSZTA L.: Bánca István bíboros (1205 k. – 1270). in: *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica. Különszám. Szeged* 1991. 10 – 11.

¹³ SZÜCS 171.

¹⁴ F. IV. 3. 145.

¹⁵ F. V. 1. 155.

¹⁶ GERICS J.: Adalékok a Kézai Krónika problémáinak megoldásához. in: *Annales Universitates Scientiarum Budapestensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Historica.* 1957. 128.

gyakorolják, de egyben a tartományuróság kialakítására törekvő bárók erőszakos befolyásának is utat enged.¹⁷ A 14. század első évtizedének káptalani választásainál mindkét tendencia erősen jelen van.¹⁸

A pécsi püspökség 13. századi főpapjairól közvetlen információk hiányában is bizonyosan állíthatjuk, hogy szintén királyi kezdeményezésre nyerték el méltóságukat. Bár-Kalán nembeli Kalán 1186–1218 között püspök, 1183-tól három éven keresztül III. Béla kancellárja volt.¹⁹ Az őt követő burgundiai származású Bertalan – 1218–1251 között püspök – II. András második feleségével, Jolantával érkezett Magyarországra.²⁰ Bertalan lemondása után 1251-ben Achillés fehérvári prépost és alkancellár került az egyházmegye élére,²¹ de néhány hónap múlva elhunyt. Utóda 1252-ben Zách nembeli Jób lett, aki szintén IV. Béla alkancellárja volt.²² Jób 1280/1281-ben bekövetkezett halála után már jelentkeztek a problémák. A korábbi néhány hónapos üresedéssel szemben több mint egy évtizedig betöltetlen volt a pécsi püspökség. Vélhetően a Jóbbal hosszú időn keresztül viszályban álló kanonokoknak sem volt sürgős az új püspök megválasztása. A több évig tartó üresedés után, 1287-től IV. László udvari papjaként induló Pál esztergomi prépost lett a pécsi püspökség adminisztrátora, de csak 12 évvel Jób halála után nyerte el a pécsi püspökséget.²³ Így a 13. században a pécsi egyházmegye élén álló püspökök közül négyről teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy főpapi méltóságát mindenekelőtt a király közbenjárásának köszönhette, de bizonyosan kellett III. András, vagy anyjának, a Délvidéket kormányzó, Tomassinának a támogatása ahhoz, hogy Pál esztergomi prépost hét évi kormányzóság után elnyerje a püspökséget. Feltételezésünket megerősíti, hogy Pál egy esztendővel püspökségének kezdetét követően Tomassina kancellárja lett.²⁴

---

¹⁷ KRISTÓ GY.: A feudális széttagolódás Magyarországon. Bp. 1979. 176–178.

¹⁸ A pécsi és az erdélyi püspökségek betöltése körüli viszályról tudunk a legtöbbet Gentilis legatus tevékenységének köszönhetően. PÓR A.: Viszály a pécsi káptalanban. in: Történelmi Tár. 1889. (a továbbiakban PÓR A.) 401–420. és TÍMÁR GY.: Pécs egyházi társadalma Károly Róbert korában. in: Baranyai Helytörténetírás 1981. (a továbbiakban TÍMÁR) 23–26., ill. TEMESVÁRY J.: Erdély középkori püspökei. Kolozsvár 1922. 112–119.

¹⁹ SZENTPÉTERY I.: Magyar oklevéltan. Bp. 1930. 70.; HORVÁTH J.: Calanus püspök és a Vita Attilae. Bp. 1941. 11.

²⁰ VAJAY SZ.: Dominae reginae milites. in: MÁLYUSZ ELEMÉR emlékkönyv. Szerk.: H. BALÁZS É. – FÜGEDI E. – MAKSAY F., Bp. 1984. 402.

²¹ FEJÉRPATAKY 104.

²² FEJÉRPATAKY 104.; HAJNAL I.: IV. Béla kancelláriájáról. in: Turul 1914. 12.

²³ TÍMÁR 20–22.

²⁴ FEJÉRPATAKY 149.

Pál püspök 12 évig állt a pécsi egyházmegye élén, amikor 1306 elején elhunyt, és a káptalan hanvazószorda nyolcadnapjára összehívta tagjait, hogy az elárvult egyházmegye új főpapját megválasszák.²⁵

A püspökválasztások szokásos helye a kanonokok kórusa a székesegyházban vagy a káptalanterem volt.²⁶ Ezzel szemben Pécsen a püspökváron kívül, de annak közelében lévő ferences kolostorban hívták össze a kanonokokat (*Quinqueecclesiis in ecclesia Beati Francisci confessoris apud fratres minores in loco tuto ad hoc apto et honesto invocata*). A püspökvárat és a székesegyházat még nem foglalták el Kőszegi Henrik emberei. A vár élén a Pál püspök által kinevezett Jakab várnagy állt. A kanonokok mégis azért dönthettek a ferences kolostor mellett, mert már jó egy évszázada felbomlott a káptalan tagjainak közös élete, s nem rendelkeztek megfelelő helységgel. Az egykori káptalanterem pedig már nem volt alkalmas az egész testület befogadására, kopottnak tűnhetett egy ilyen jelentőségű esemény megrendezésére.²⁷ Ezzel szemben a ferencesek kőkolostorát és templomát 1301-ben építette az a Kórógyi-család, akinek egyik tagja pécsi kanonok volt.²⁸ Később, 1306 decemberében Kőszegi Henrik is ide, ebbe a kolostorba rendelte a kanonokokat.²⁹

Magának a választásnak a menetét nem lehet pontosan rekonstruálni. Először a kanonokok a templomban a Szentlélek segítségével imádkoztak, amelyre az oklevél is utal (*invocata spirítii sancti gratia*). Fel kellett, hogy olvassák a számbajöhető személy(ek) neveit és megvitatták a jelölt(ek) idoneitását, majd a IV. lateráni zsinat 24. kánonját ismertették, amely előírta a választás módjait.³⁰ Végezetül döntöttek, hogy a három lehetséges eljárás közül melyiket választják. Miután az egyenkénti szavazást találták a megfelelőnek (*tandem placuit nobis singulis per viam scrutini nostre viduate ecclesie priverere*), kijelölték a három scrutatort, akik titkosan és egyenként kikérték a kanonokok véleményét. A szavazatszedők egyike, a választási jegyzőkönyvet kiállító Gál olvasókanonok, a káptalan kancellárja volt. (*[Gall]us lector, unus de tribus meis capitulo Quinqueecclesiense nominatis et electis ad faciendum scrutinium et electionem*

---

²⁵ Pál püspök halálát PÓR 1889. 402. 1302-re, TÍMÁR 1981. 21. 1305-re datálta. Az eddig ismert utolsó említése 1302. november 11. A. Okt. I. 305. reg.; A pécsi káptalan 1306. február 23-án vagy röviddel azután kelt erősen sérült eddig ismeretlen oklevele szerint „bone memorie domino Paulo episcopo nostro legum doctore anno predicto (hunyt el)” Df. 230259.

²⁶ SCHIMMELPFENNIG 191.

²⁷ A székesegyház mellett állt a 14. sz.-ra funkciójukat veszített épületekre G. SÁNDOR M.: Újabb adatok Pécs középkori topográfiájához. in: Középkori régészetünk újabb eredményei és időszakos feladatai. Szerk.: FODOR I. – SELMECZI L., Bp. 1985. 231 – 244.

²⁸ SZÁNTÓ K.: A ferencesek működése Baranyában a török hódoltság második időszakában. in: Egyházak a változó világban. Szerk. BÁRDOS I. – BEKE M., Esztergom 1991. 251.; Kórógyi László kanonokra TÍMÁR 1981. 27 – 28.

²⁹ PÓR 1889. 409.

³⁰ SCHIMMELPFENNIG 192.

futuri pontificis nostri). A két társa a jegyzőkönyvet a lector után aláíró és megpecsételő Dénes, a székesegyház mellett álló Keresztelő Szent János társaskáptalan prépostja és Egyed székesegyházi főesperes lehetett. A szavazáson megjelent huszonnyolc kanonok egyhangúan Manfréd zágrábi prépostot választotta a pécsi egyházmegye élére.

A pécsi székeskáptalant tartja a szakirodalom az ország legnépesebb káptalanjának. A 14. sz.-ban negyvenre becsülik tagjainak számát.³¹ Ezzel szemben az 1306-os választáson csak huszonnyolc kanonok vett részt. A káptalan létszámát azonban valamivel nagyobbra tehetjük. Egyrészt a nem helyben élő kanonokok közül sem mind jelenhetett meg, másrészt a prebendák között is akadhatott betöltetlen. Így a prépostság is üresedésben volt,³² és nem találjuk a névsorban a tolnai főesperest sem. A két utóbb említett javadalmat beszámítva legkevesebb harminc prebenda volt a káptalanban.

A kanonokok műveltségére szolgál információval, hogy a választáson jelenlevők mindegyike sajátkezűleg írta alá a jegyzőkönyvet. Összehasonlításképpen: az 1301-es szepesi jegyzőkönyv tizenhat kanonokot említ, de ezek fele, nyolc nem saját, hanem más kezével írta alá a dekrétumot. A nyolc közül azonban három magister volt, köztük Pál budai olvasókanonok, az ország egyik legnagyobb hiteleshelyének vezetője. Ők bizonyára az irat kiállítása előtt eltávoztak. Így valószínű, hogy öt kanonok nem tudott írni.³³ 1323-ból újabb választási jegyzőkönyve maradt fent a szepesi káptalannak. Ekkor a tizenegy kanonok közül csak négy írta alá maga az oklevelet, a többi hét helyett Miklós scolasticus és Beke kanonok. Az oklevélkiállítást talán csak egyedül Jakab olasz plébános nem várhatta meg, mivel a többiek noha nem maguk írták alá az oklevelet, de jelenlétüket bizonyítja, hogy megpecsételték azt. Probléma azonban: közöttük egy magister is szerepel és nehezen feltételezhető, hogy a lőcsei plébános sem tudott volna írni.³⁴ Pécsen úgy tűnik Szepessel ellentétben már minden jelenlévő kanonok tudott írni, sőt az aláírást és a megpecsételést igazoló sorok többsége nyugodt futású szép írást mutat, amelyek sejtetik aláíróik biztos írástudását. Egyetemi végzettségű kanonokról azonban nincs tudomásunk.

Az egyelemű névadás csaknem lehetetlenné teszi, hogy megrajzoljuk azt a földrajzi régiót, a káptalan vonzáskörzetét, ahonnan a kanonokok származtak. Csupán öt esetben kapunk erre nézve információt. Nicolaus de Zeleus a három baranyai Szöllős

---

³¹ MÁLYUSZ E.: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Bp. 1971. (a továbbiakban MÁLYUSZ E.) 116.

³² A korábbi prépost, Miklós 1304. augusztusában szerepel utoljára. KOSZTA L.: A pécsi káptalan kiadatlan oklevelei (1301–1325). in: Baranyai Történetírás 1990/1991. 3.

³³ A. Oklt. I. 72. reg.; MÁLYUSZ E. 73. old. 43. jegyz.

³⁴ A. Oklt. VII. 36. reg.; PÓR A.: 1900. 20–21. Érdekes, hogy 1301-ben Goblinus kanonok helyett Péter írt alá, viszont 22 év múlva már sajátkezűleg írta le a nevét. A két szepesi oklevél azonban felveti azt, hogy tényleg magasabb műveltséget jeleznek-e a 14. sz. elején még a magister címek?

falu egyikéből került Pécsre. Két Németi (de Nempthy és Nempti) illetőségű kanonok az egyházmegye több ilyen nevű településének egyikéből származhatott.³⁵ Két kanonok viszont bizonyosan szomszédos egyházmegyékben született. Így Benedictus de Garig a Körös megyei Garicsról (zágrábi püspökség), míg egy másik Somogyból (veszprémi egyházmegye) került Pécsre.³⁶

A szavazáson részt vett huszonnyolc kanonok közül kettőnek volt a székeskáptalanon vagy ahhoz kapcsolódó intézményen kívül javadalma. Mindkettő veszprémi egyházmegyei javadalmat birtokolt. Colinus veszprémi főesperes és pécsi kanonokkal először mint főesperessel 1283-ban találkozunk, amikor IV. László azon szolgálatokért, amelyeket egy királyi követség alkalmával teljesített, neki és testvéreinek egy birtokot adományoz.³⁷ 1285-ben mint veszprémi főesperest és a király speciális notariusát említik, 1291-ben és 1295-ben III. András előtt képviseli a veszprémi egyházat, majd 1304-ben hallunk róla újból egy zálogosítási ügyben.³⁸ Pályájának végén, úgy tűnik, korábbi javadalmait leadva a székesfehérvári örkanonokságot nyeri el, amennyiben azonosíthatjuk az 1309-ben felbukkanó Colinus (Golynus) fehérvári custost vele.³⁹

A másik veszprémi javadalmas, Pál hantai prépost. Párlól, Tördemici Péter comes fiáról először 1294-ben hallunk, amikor III. Andrástól testvéreivel a különböző hadjáratokban nyújtott szolgálataikért birtokokat kaptak.⁴⁰ 1304-ben birtokait említik, 1308-ban pedig Benedek veszprémi püspök yconomus.⁴¹

Mind Colinus, mind Péter prépost minden bizonnyal a királyhoz fűződő kapcsolatának köszönhetette, hogy javadalmat kapott a pécsi székeskáptalanban, de inkább Veszprémben élt. Összességében a Pécsen kívüli egyházi javadalommal rendelkezők aránya igen alacsony. A huszonnyolc kanonokból a két említett javadalmas 7,1 %-ot képvisel. Az arány természetesen valamivel magasabb lehetett, mivel a választásról távolmaradtak olyanok lehettek, akik nem Pécssett, hanem másik javadalmuk székhelyén tartózkodtak. Sokkal magasabb értékeket kapunk, ha összehasonlítjuk az egyszerű prebendával rendelkezők számát azokkal, akik más javadalmat (plébániai rectorship),⁴²

---

³⁵ GYÖRFFY GY.: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. Bp. 1987.³ 393–394. és 347–349.

³⁶ CSÁNKI D.: Körös megye a XV-ik században Bp. 1893. 34.; az aláírásoknál az aszuági főesperesnél szerepel a származásra utaló (Si)migiensis jelző Df. 230259.

³⁷ Árpád-házi királyaink okleveleinek kritikai jegyzéke. Szerk.: SZENTPÉTERY I.–BORSA I., Bp. 1961–1987. (a továbbiakban RA.) 3244. Az 1306-os oklevélben a sérülések miatt csak „...us archidiaconus Vesprimiensis, canonicus Quinqueecclesiensis” látszik. Df. 230259.

³⁸ RA. 3354., RA. 3694., RA. 4015., A. Oklt. I. 541. reg.

³⁹ A. Oklt. II. 586., 668. és 800. reg.

⁴⁰ RA. 3970. és 3976.

⁴¹ A. Oklt. I. 617 és 672. reg.; A. Oklt. II. 407. reg.

⁴² Az 1306-os oklevél említi először a pécsi Szent Bertalan plébániát és a hozzá kapcsolódó ispotályt. A templom és az ispotály kapcsolatára PETROVICH E.: Pécs középkori kórháza. in: Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1960. 271–273.

főesperesség), káptalani dignitást, vagy egyéb funkciót (dékánság, notarius, subcustos) viseltek. A huszonnyolc kanonokból több mint a felének, 57,1 %-nak – tizenhat személynek – volt a sima prebendán kívül egyéb rendszeres jövedelemmel járó javadalma vagy feladata.

A káptalan 1306. február 23-án egyhangúan Manfréd zágrábi prépostot választotta püspökévé. Manfréd 1277-ben gercei főesperesként szerepel első alkalommal a zágrábi káptalan kanonokjai között, mint a zágrábi egyház egyik procuratora,⁴³ majd a következő évben IV. László megbízásából Timót zágrábi püspök, Máté nádor, Máté toplicai apát, Gyraudus testvér, templomos mester, Hugó testvér pakraci praeceptor, ispotályos mester mellett, mint a zágrábi káptalan egyik képviselője közvetít Gutkeled nembeli Joakhim testvérei, Miklós szlavón bán és István országbíró, illetve Vodicsai István bán és rokonsága között Joakhim bán meggyilkolása miatt kirobbant háborúskodás befejezése, a Drávántúl békéje érdekében.⁴⁴ Több alkalommal hiteleshelyi kiküldöttként határjárást is végez Manfréd.⁴⁵ 1279-ben pedig főesperessége mellett a zágrábi káptalan dékánja.⁴⁶ Manfréd tekintélyét jól mutatja dékánsága és az, hogy több alkalommal a káptalan, illetve a püspök képviselétével bízták meg, s ennek köszönhetően nyerte el a zágrábi prépostságot.⁴⁷

Úgy tűnik, hogy a pécsi káptalan külső nyomás nélkül választotta Manfrédot püspökévé. 1306-ban két, magát királynak tekintő trónkövetelő volt az országban, de sem Károly Róbert, sem Ottó nem rendelkezett elégséges hatalommal ahhoz, hogy hatalmi igényeit megvalósítsa.⁴⁸ Pécs és Zágráb között kimutatható a kapcsolat a 13–14. sz. fordulóján.⁴⁹ Így nem volt ismeretlen Pécsen Manfréd prépost személye. Manfréd valószínűleg Károly Róbert pártján állhatott. A nápolyi származású trónkövetelő 1300. januárjától Zágrábban tartózkodott,⁵⁰ s a helyi egyház vezetőiben pártfogóra lelt. Nem véletlen, hogy Bicskei Gergely választott esztergomi érsek halála után Mihály zágrábi

---

⁴³ T. SMIČIKLAS: Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. VI. Zágráb 1908. (a továbbiakban SM.) 186.; RA. 2769.

⁴⁴ SM. VI. 261.

⁴⁵ 1278. SM. VI. 278–279., SM. VI. 282–283.; 1283. SM. VI. 448–451. Kérdéses, hogy a főesperessel azonosítható-e az a Manfréd mester királyi ember, aki Gellért mestert, IV. László orvosát bevezeti a király által neki adományozott, korábban a zágrábi várhoz tartozó Tornoa birtokába. 1277. SM. VI. 225.

⁴⁶ SM. VI. 319.

⁴⁷ 1292-ben említik először prépostként, amikor fogott bíróként szerepel János zágrábi püspök és Radozlaus szlavón bán közötti birtokperben. SM. VII. 106–108.

⁴⁸ KRISTÓ Gy.: Rozgonyi csata. Bp. 1978. (a továbbiakban KRISTÓ) 19–21.

⁴⁹ Pl. 1292. októberében János zágrábi püspök nevében Guthfred mester zágrábi kanonok fordul a pécsi hiteleshelyhez. SM. VII. 109–110.

⁵⁰ KRISTÓ 14.

püspök nyeri el IX. Benedek pápa támogatásával az érsekséget,⁵¹ s Mihály protonotariusa, Theophil pozsegai prépost pedig az esztergomi prépostságot.⁵²

Manfréd az 1270-es évek második felében már jelentős megbízásokat kapott, s első említésétől számítva 29 éven keresztül tagja a zágrábi káptalannak, így életkorát püspökké választása idején legalább 50–55 évesre becsülhetjük. A középkorban már idős embernek tekinthető Manfréd röviddel megválasztása után elhunyt. Bizonyosan nem szentelték püspökké, mert a pécsi káptalan egy későbbi oklevelében az elhunyt Manfrédot csak prépostnak nevezi.⁵³

Manfréd halála után a káptalan nem tudott megegyezni az új püspök személyéről, s egy év nélküli, tartalmi átíratban megmaradt oklevél szerint tizennégy pécsi kanonok, köztük Miklós éneklőkanonok, az esztergomi érsekhez fordult, hogy gondoskodjék számukra új főpapról. Tamás érsek a káptalan tagjai közül Péter tolnai főesperest jelölte pécsi püspöknek.⁵⁴

Az évnélküli oklevél datálása miatt szükséges az 1306. februári püspökválasztást követő eseményeket rekonstruálni. A pécsi káptalannak III. Miklós pápa 1278-as rendelkezése értelmében a választást követő 8 napon belül értesítenie kellett Manfrédot, akinek a II. lyoni zsinat határozata szerint egy hónapon belül kellett választ adnia arra, hogy elfogadja-e a püspöki széket. Igenlő válasz esetén három hónapon belül meg kellett történnie a konfirmációnak. VIII. Bonifác pápa viszont elrendelte, ha a megválasztott visszalépése vagy halála miatt nem venné át a püspökség irányítását, akkor a káptalan visszakapja a választási jogát, s újabb három hónap áll rendelkezésére a választás lebonyolítására. A három hónap letelte után pedig az illetékes érsek feladata lett, hogy új püspökről gondoskodjon.⁵⁵ Elvben a kánonjogi előírások teljesülése esetén Manfréd 1306. márciusának elején értesült megválasztásáról, s április elejéig kellett választ adnia. A válasz bizonyosan igenlő volt, mivel a káptalan elhalálozását említette az újbóli választás okaként. Manfréd a felszentelés legutolsó határideje, július eleje előtt meghalt. Így a káptalannak legkésőbb október elejéig meg kellett választani az új püspököt.

---

⁵¹ A. Oklt. I. 470–476. reg.

⁵² KOSZTA L.: A pozsegai káptalan tagjai a XIV. század közepéig. in: *Aetas* 1991/1-2. 47–48.

⁵³ A. Oklt. II. 446–447. reg.; Az oklevélben szereplő Manfrédot a választási dekrétum ismerete nélkül eddig pécsi prépostnak tekintették, mivel nem az *electus* titulust, hanem jelző nélkül a prépost megjelölést használta a káptalan. PÓR A. 1889. 403.; TÍMÁR 1981. 34.

⁵⁴ A. Oklt. II. 446–448. reg. A szeptember 15-i választást és az erről kiadott oklevelet PÓR A. 1889. 404. és TÍMÁR 1981. 23–24. 1305-re, esetleg 1306-ra datálja, legújabban pedig az A. Oklt. II. kötete kérdőjelesen 1308-ra. KRISTÓ GYULA személyes beszélgetés alkalmával elmondta, hogy az oklevelet azért keltezte 1308-ra, mivel az *Gentilis* legatus anyagában maradt fent, aki 1308. nyarának végén kezdi meg tényleges működését az országban. A bíboros 1308. szept. 29-én Zágráb mellett tartózkodott, okt. 16-án Csetényben ad ki oklevelet Miklós pécsi éneklőkanonok perében a kíséretében lévő egyik közjegyző, nov. 2-án pedig Budán tartózkodott. A. Oklt. II. 463., 470. és 475. reg.

⁵⁵ GANZER 31–34.

Ennek megfelelően szeptember 15-re összehívták a kanonokokat, majd a választás sikertelensége után, részben a kánonjog által előírt határidő lejárta miatt is, Tamás esztergomi érsekhez fordultak, akinek újabb három hónap állt jogilag rendelkezésére. Elvileg tehát a választásról szóló oklevelet, majd Péter püspökké tételét 1306-ra kell datálnunk. A konkrét információink is megerősítik ezt a keltekezést. Miklós éneklőkanonok az új püspököt nem ismerte el, s Kőszegi Henrik támogatásával elfoglalta a pécsi várat. 1309. januárjában Miklós pécsi éneklőkanonok perében tanúként kihallgatott János testvér, a székesfehérvári ágostonos remeték perjelje arra a kérdésre, hogy mikor kapta meg az éneklőkanonok a pécsi várat, azt válaszolta: „*quod sunt duo anno et plus a festo Nicolai citra... De mense Novembris vel Decembris secundo vel tertio die post ipsum festum sancti Nicolai*”⁵⁶, tehát 1306. decemberében. Az érseknek is legkésőbb 1306. végéig ki kellett neveznie Pétert pécsi püspökké. Tamás érsek 1307. január 8-án Színán kiadott oklevelében – név nélkül ugyan – a pécsi választott püspök is 40 napi bűcsút ad mindazoknak, akik a remeték Kőkényes földön álló Szent Fülöp és Jakab apostolok tiszteletére szentelt egyházát a védőszentek ünnepének nyolcadán belül felkeresik.⁵⁷ Péter választott püspöknek így 1307. márciusáig fel kellett magát szenteltetnie. Ez meg is történt, mert a május végén tartott udvari zsinat határozatai – elhagyva az *electus* címet – pécsi püspöknek nevezik őt.⁵⁸

Az általunk 1306-ra datált oklevél nem keletkezhetett Gentilis magyarországi követjárása idején sem, 1308. nyara után, mivel ebben az esetben a káptalan nem Tamás érsekhez fordul, hanem az ügy azonnal a legátus elé került volna. A kánonjog előírásai pontosan betartatásában és annak hazai meggyökeresedésében nagy szerepet vállalt a követ és környezete.⁵⁹ A püspökválasztással kapcsolatos vitás ügyek, visszaélések pedig mint *causa maiores* a pápa, illetve követe (*legatus de latere*) kompetenciájába tartoztak.⁶⁰ Ennek megfelelően a boszniai káptalan is Gentilisnek nyújtja be új püspökének megválasztásáról szóló jegyzőkönyvet,⁶¹ valamint az erdélyi püspökség betöltése körül kialakult viszály is a legátus elé került.⁶² Miklós pécsi éneklőkanonok perében az ügghöz kapcsolódó okleveleket bemutatták a legátus vagy ügyhallgatója, Bonunsegna kamarás előtt, s így maradhatott fent 1306. szeptember 15-én vagy azután kelt oklevél tartalmi átírata Gentilis magyarországi legátiojának iratanyagában.

---

⁵⁶ PÓR A. 1889. 408–409.

⁵⁷ A. Oklt. II. 111. reg.

⁵⁸ A. Oklt. II. 172. reg.

⁵⁹ BÓNIS GY.: Die Entwicklung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ungarn vor 1526. in: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung. 1963. 202–203.

⁶⁰ GANZER 28–29.

⁶¹ A. Oklt. II. 524. reg.

⁶² A. Oklt. II. 514. reg.

Péter pécsi püspökségének kezdetét pontosító leírásnál ki kell térni Károly Róbert 1307. október 13-án kelt diplomájára, amelyben Csák Ugrin kérésére átírja III. András 1298. július 13-án kelt privilégiumát. Az oklevelet datum sora szerint Péter mester tolnai főesperes, udvari alkancellár írta.⁶³ Mint láttuk, Péter már május végén püspökként szerepelt, s Károly Róbert 1307. szeptember 3-án kiadott oklevele is püspöknek nevezi,⁶⁴ augusztus végétől pedig János mester fehérvári választott alkancellár, és tisztségét ezután még éveken keresztül ellátta.⁶⁵ Nem tarjuk valószínűnek, hogy rövid időre átvette volna tőle Péter a kancellária oklevéladásának irányítását és saját egyházi méltóságának a megjelölését hibásan szerepeltette volna a neve alatt kiadott oklevélben egy olyan időszakban, amikor ellenfelei nem válogatva az eszközökben elvitatják címének legitim voltát. Így Károly Róbert 1307. október 13-án kelt oklevelét minden bizonnyal dátumhibásnak kell tartanunk. Ennek nem mond ellent az sem, hogy az említett diplomát keltezése szerint közvetlenül az 1307-es rákosi gyűlés után adták ki, ahol Csák Ugrin is személyesen megjelent.⁶⁶ Ugrin Károly Róbert uralkodásának első szakaszában csaknem végig a király mellett tartózkodott, s így korábban is átíráshozta vele III. András privilégiumát.

Károly Róbert első alkancellárja Bicskei Gergely választott esztergomi érsek volt,⁶⁷ aki 1303. szeptemberében Anagniban meghalt.⁶⁸ A király következő ismert alkancellárját, János fehérvári választottat 1307. augusztus 26-án említik először,⁶⁹ tehát több mint négy esztendeig nem tudunk új alkancellárról. Nem tartjuk valószínűnek, hogy ilyen hosszú ideig nem töltötték volna be ezt a tisztséget. Inkább az az oka, hogy nem ismerjük Bicskei Gergely utódját, mivel Károly Róbert kancelláriája igen kevés privilégiumot bocsátott ki ebben az időben, s ezek is legfeljebb tartalmi átíratban maradtak ránk. Véleményünk szerint az 1303. és 1306/7. közötti időszakra, vagy annak egy részére tehetjük Péter tolnai főesperes alkancellári működését és ez a magyarázata annak, hogy miért nem tartózkodott a főesperes 1306. elején Pécsen Manfréd püspökké választása idején. Így érthető az is, hogy miért őt jelölte püspöknek a Károly Róbertet energikusan támogató Tamás esztergomi érsek.

Az 1306. február 23-án lezajlott püspökválasztásról készült jegyzőkönyv segítségével pontosítani lehetett a 14. sz. első évtizedének eddig bizonytalan pécsi egyházi archontológiáját. 1306. elején hunyt el Pál püspök, aki helyébe február végén

---

⁶³ A. Oklt. II. 247. reg.

⁶⁴ A. Oklt. II. 232. reg.

⁶⁵ 1307. aug. 26. A. Oklt. II. 230. reg., 1307. szept. 3. uo. 232. reg.; 1308. márc. 21. uo. 325. reg.; 1309. márc. 7. uo. 586. reg.; 1310. márc. 20. uo. 855. reg.

⁶⁶ KRISTÓ 21–22.

⁶⁷ 1302. A. Oklt. I. 278. és 317. reg.

⁶⁸ KRISTÓ 17.

⁶⁹ A. Oklt. II. 230. reg.

Manfréd zágrábi prépostot választotta meg a pécsi székeskáptalan. Manfréd azonban felszentelése előtt elhunyt, s a szeptember 15.-t követően, miután a káptalan nem tudott megegyezni az új püspök személyében, de még az 1306-os esztendő folyamán Tamás esztergomi érsek Péter tolnai főesperest Károly Róbert alkancellárját jelölte pécsi püspöknek. Péter 1307. januárjában electus volt, majd május végéig püspökké szentelték. A székeskáptalan préposti méltóságát azonban az 1304. augusztusában utoljára szereplő Miklós prépost halála után hosszú ideig nem töltik be.

L'intronisation de l'évêque de 1306
Remarques sur l'archontologie du
XIVe siècle de l'évêché de Pécs

L'étude, au début, passe en revue grande ligne la formation de l'histoire de l'intronisation épiscopale en Europe et en Hongrie, le rôle des souverains, de la Papauté et des chanoines des cathédrales joué dans l'élection. Ensuite, l'auteur analyse le procès-verbal rédigé sur l'intronisation tenue à Pécs 23 février 1306; ce procès-verbal a été trouvé au cours des travaux de la collection de charters de l'époque d'Anjou. Vingt-huit chanoines ont participé à l'élection, tous ont signé de leur propre main le procès-verbal. Ainsi, si l'on compare ce procès-verbal aux décrets d'élection de 1301 et de 1323 du chapitre de Szepes où seulement une partie des chanoines ont signé de leur propre main la charte, tous les membres présents du chapitre de Pécs étaient des personnes sachant lire et écrire. En examinant les biens des chanoines, il en ressort que sur les 28 chanoines 2 seulement (7,1 %) avaient des biens hors le chapitre de Pécs (chapitre de Veszprém). En revanche, la plupart des chanoines (57,1 %), outre la simple prébende, avaient d'autres biens, en remplissant des dignités capitrales et des fonctions locales. L'étude rend plus précise l'archontologie ecclésiastique de Pécs et détermine la date du commencement du conflit détaminant l'histoire du chapitre dans la première décennie du XIVe siècle. D'après cela, Paul, évêque de Pécs est décédé au début de 1306, ensuite à sa place, le chapitre a élu, à l'unanimité, évêque Manfred, prévôt de Zagreb, le 23 février. Mais Manfred est mort avant le sacre. Les chanoines réunis de nouveau le 15 septembre 1306 ne pouvaient plus agir dans l'unité et ils se sont adressés à l'archevêque d'Esztergom, Tamás. L'archevêque a désigné évêque de Pécs, à la fin de 1306, Péter, archidiacre de Tolna, vice-chancelier de Charles-Robert et qui a été intronisé au début de 1307. Mais Nicolas, chanoine chantre de Pécs n'a pas accepté la décision et avec l'appui du provincial Henri Kőszegi il a occupé le château épiscopal et la cathédrale de Pécs.